

«Stallen» en praktisk-rettet, likeverdig, tilpasset og inkluderende opplæringsarena?

Ragnhild Øines Frøseth, Bodø videregående skole,
ragfro@vgs.nfk.no

«Stallen» er en alternativ og felles opplæringsarena for elever med særskilt behov i de videregående skolene i Bodø. Elever som får deler eller hele sitt opplæringstilbud i lokalene til «Stallen», har vedtak om spesialundervisning, eller får alternativt tilbud fordi de står i fare for å droppe ut av videregående opplæring. Felles for elevene er at samtlige har behov for en oversiktlig, kjent og trygg opplæringsarena, med praksisrettet opplæring, tilpasset hver enkelt.

Foto: Harald Nøss

Bodø og Bodin videregående skole har over flere år vært i en ombyggingsfase. Høye søknadstall presset lokaler og bygningsmassen som skolen allerede disponerte. I den forbindelse hadde det i lengre tid vært behov for lokaler spesielt egnet til praktisk undervisning. Det var ønskelig med en alternativ opplæringsarena tenkt for elever med behov for særskilt tilrettelegging og skjerming. Nordland fylkeskommune så en løsning ved å ta i bruk lokaler ved Nordland kultursenter.

Historisk tilbakeblikk

Nordland kultursenter har en lang historie bak seg. Med områdets flotte grønt-arealer er det kjent for sitt nydelig turområde som enhver bodøværing benytter seg av. Med sin praktfulle og sentrale beliggenhet, i nydelig naturomgivelser, er Nordland kultursenter sentrum for mye av det kulturelle livet som byen har å by på i dag. Det er et populært friluftsområde med sin flotte andedam med fine nærliggende paviljonger. Videre har området en egen

Foto: Susanne Forsland

«hundremeterskog», som er hyppig brukt av ulike barnehager og barnefamilier i løpet av året. Fra toppen foreligger det en praktfull utsikt over Bodø.

Området var opprinnelig bygd opp som prestegård omkring 1750. På slutten av 1800 tallet ble området landbruksskole for hele Nord-Norge. Til landbruksskolen var det også knyttet en «Kvindeskole».

Området har også leid ut hybler og leiligheter disponibelt for Nordnorsk ballet- og høyskole. Kommunen leier en rektorbolig til en alternativ ungdomsskole; Albertshaugen, som driftes på samme sted den dag i dag. Stabburet på området har dukke- og teatergruppen benyttet seg av. Hønsehuset lydstudio har disponert hønsehuset på området. Smia leies av to glassblåsere

Foto: Ragnhild Øines Frøseth

og i fjøsen er det ofte ulike utstillinger i løpet av året. Den årlige julemessen gjennomføres fast i desember hvor flere av lokalene på kultursenteret er involvert. I tillegg har det vært mye hest, sau - og hønehold i sin tid som nå er avviklet. Nordland kultursenter benyttes mye til møte, kurs og konferansested med sine egnede og flotte lokaler. Nettopp derfor er stedet også populært for private selskaper av ulik art. Den populære og hjemmekoselige kafeen «Hjerterommet» befinner seg også på området.

I 2005 overtok Eiendomsseksjonen i Fylkeskommunen ansvaret for vedlikehold og drift av anlegget. Da ble vedlikeholdsarbeid ivaretatt på samme måte som ved øvrige fylkeskommunale bygg. I 2008 fikk Nordland kultursenter betydelige midler til oppgradering av anlegget og restaurering av Ludvig Filip-rommet i Valkyrien som framsto som et møtested for europeisk kultur og utdanning (Jorulf Haugen, 2014).

Verdien av skolegang

Ifølge NOU 2017:16, er skolegang viktig for framtidig deltakelse i arbeids- og samfunnsliv. Videre er barnehagene og skolens viktigste oppgave å forberede elevene på voksenlivet, og gi alle kunnskap og forutsetninger for å mestre hverdagsliv, familie og arbeid, og være aktive samfunnsborgere. Viktige forutsetninger for læring og for å lykkes senere i livet er trygghet, tilhørighet og sosial inkludering. Skolen skal være en felles arena som gir god opplæring til alle elever, og der ulike barn lærer seg verdien av mangfold og å omgås hverandre på tvers av kulturell tilhørighet, politiske preferanser, sosial og økonomisk bakgrunn og medfødte evner og egenskaper. FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) pålegger statene å legge til rette for en inkluderende, tilrettelagt og likeverdig utdanning for alle elever, også elever med intellektuelle eller andre funksjonsnedsettelse.

Videregående skole og organiseringen av spesialundervisning

Det er ingen plikt å ta videregående skole. Alle som har fullført grunnskoleopplæringen har rett til tre års videregående utdanning. Retten må normalt benyttes før man fyller 24 år. Elever som har til spesialundervisning har lovfestet rett til heltidsopplæring i inntil to år ekstra dersom hun/han trenger det for å nå opplæringsmålene. Dette er regulert i opplæringsloven § 3-1.

I Norge kan spesialundervisning organiseres på ulike måter. Den kan bestå av tiltak knyttet arbeidsmåte og

Foto: Ronald Nystad-Russaanes

progresjon, lærer med særskilt kompetanse, eller organisatorisk tilrettelegging og avvik fra læreplanen. Studier fra NTNU tyder på at omfanget av opplæring utenfor ordinær gruppe eller klasse øker med barnets alder. Det er størst grad av inkludering i barnehage og barneskole, og mindre grad av inkludering på ungdomsskole og i videregående skole. I videregående skole øker spesialundervisning utenfor ordinær klasse betydelig. Mellom 70 og 80 prosent av elevene med særskilte behov er i tilbud utenfor ordinærklassen. (NOU 2016 – På lik linje).

Innhold og organisering av spesialundervisning på Bodø videregående skole

Tall hentet fra Bodø videregående skoles egen statistikk over enkeltvedtak om spesialundervisning viser at 0,5-1% av elevene har behov for omfattende tilretteleggingstiltak eller skjerming i hele, eller deler av sitt opplæringstilbud. Disse elevenes opplæringstilbud kan ikke nødvendigvis organiseres innenfor de ordinære undervisningslokalene. Felles for elevene som får opplæring i tilknytning til «Stallen» er at de har behov for en

Foto: Ketil Mikalsen

etablering i trygge og oversiktlige rammer for praktisk opplæring samtidig som skolen kan tilby en forsterket arbeidstrening utenfor skolelokalene. Dette kan også gjelde elever som i hovedsak får sin opplæring innenfor det ordinære opplæringstilbudet. Alle elevene ved Bodø videregående skole søker og tas inn i ordinære utdanningsprogram/klasser. I samarbeid rundt eleven med foresatte, PPT og skolen drøftes innhold og organisering av opplæringen.

Alle elevene som mottar spesialundervisning har en individuell

opplæringsplan. Det er fokus på praktiske arbeidsmåter, grunnleggende ferdigheter i lesing, skriving, regning, muntlig kompetanse og IKT. Arbeidstrening og ungdomsbedrift er etablert og kompetansemål fra ulike programfag er grunnleggende i opplæringen. Det er fokus på å få en arbeidstrening i bedrift samt mulighet for bo-trening og hverdagslivstrening.

Stor skole – mange utfordringer

Hilde Nystadbakk er leder for pedagogisk utvikling og elevstøtte ved Bodø videregående skole. Hun forteller at Bodø videre-

Foto: Mia Jeanett Rønning

gående skole har gode erfaringer over tid med å tilby praktiskrettet opplæring og spesialundervisning på alternative opplæringsarenaer. *«Til tross for dette har de senere årene vist seg å bli en omflakkende tilværelse med leting etter rom, uegnede lokaler og svært begrenset tilgang på utstyr».*

Opplæringsloven §8-2 regulerer elevenes rett til å tilhøre en klasse eller basisgruppe. Til vanlig skal organiseringa ikke skje etter faglig nivå, kjønn eller etnisk tilhørighet. Når den sosiale tilhørigheten er ivaretatt i klassen kan elevene likevel deles inn i andre grupper etter behov. Departementet åpner også for at lovens utgangspunkt kan fravikes når det foreligger tilstrekkelig tungtveiende grunner.

På en så stor skole som Bodø videregående skole med sine 1325 elever og 9 ulike studieprogram, er det erfaringsmessig mange elever med sakkyndig vurdering om spesialundervisning fra PPT. Hilde meddeler videre at; *«for en håndfull elever hvert år er det ikke mulig å motta undervisning i et stort skolesamfunn, eller på samme arena som mange jevnaldrende. Stabilitet, trygghet og forutsigbarhet er helt avgjørende for deres mestring og gjennomføring i videregående opplæring. Læring gjennom praktisk aktivitet, der fellesfag og grunnleggende ferdigheter er en integrert del av innholdet og kompetansemålene. Erfaringene har vist at mange i denne elevgruppen faller utenfor videregående skole».*

Fra fjøs til skolebygg

Hilde forteller at det over tid har vært bygd opp kompetanse knyttet til bruk av praktisk spesialundervisning. Det har

kommet opp mange ideer og erfaringer å bygge videre på for bruk av en alternativ opplæringsarena. I tillegg ble det også etablert samarbeid med Ungt entreprenørskap Nordland for å bruke ungdomsbedrift i spesialundervisningen.

«UB KREATIV» ble navnet på årets ungdomsbedrift etter mange gode forslag og avstemning blant elevene. Elevene var enige om at de lagde så mange forskjellige ting at navnet måtte favne mange forskjellige produkter. Det er flere fag knyttet opp mot ungdomsbedriften, blant annet norsk, matematikk og yrkesfaglig fordypning som gir stor mulighet for individuell tilpasset opplæring. De grunnleggende ferdighetene ivaretas i arbeidsmåtene. Ungdomsbedriften er allerede godt forankret i ny overordnet del som kommer med fagfornyelsen. Blant annet gis det rom for god elevmedvirkning uansett hvilke læreforutsetninger eleven har, da aktivitetene som finnes i «Stallen» tilpasses den enkelte elev. Hvis aktiviteten ikke finnes der, skapes den, utfra elevens forutsetning og interesser.

Hilde presiserer at; *«målet er å nå flere elever, og kanskje spesielt elever som i dag ofte faller utenfor videregående skole. Tilgang til lokaler som har en positiv betydning i lokalsamfunnet gir også styrket mening i spesialundervisningen som erfaringsmessig styrker motivasjonen til elevene — de jobber med noe som er «på ordentlig» i undervisningen, og som betyr noe for andre».*

Grunnen til at det ble naturlig å falle på Nordland kultursenteret som alternativ opplæringsarena var mange. Lokalene er eid av Nordland fylkeskommune. Det ligger sentralt og lett tilgjengelig

Foto: Susanne Forsland (fra venstre; Gabriel, Martin, Amalie og Andreas)

for offentlig transport. Bygningene med variert etablert aktivitet både inne og ute gir gode rammebetingelser for variert og allsidig praktisk spesialundervisning. I tillegg får man muligheten til å etablere en fast og felles opplæringsarena for begge de videregående skolene i Bodø med fokus på godt faglig samarbeid og kompetanse-

utvikling gjennom sambruk av disse lokalene. «Stallen» har totalt 240 kvadratmeter som bruksareal og her er det store romslige verkstedrom, kontor, elev-rom, kjøkken og garderober samt fysisk tilrettelagt for elever med fysiske funksjonshemminger.

Offisiell markering

19. november 2019 var det offisiell åpning av «Stallen» på Nordland kultursenter hvor Fylkesrådsleder og fungerende fylkesråd for utdanning Thomas Norvoll holdt en åpningstale. I sin tale presiserte han at *«stabilitet, trygghet og forutsigbarhet var helt avgjørende for elevers mestring og gjennomføring av videregående opplæring. Læring gjennom praktisk aktivitet, der fellesfag og grunnleggende ferdigheter er en integrert del av innholdet og kompetansemålene, er noe som kan legges til rette for i «Stallen».* På denne måten kan vi redusere antallet elever som faller fra og ikke fullfører videregående skole. Det er i denne sammenhengen viktig å understreke at «Stallen» ikke er en spesialscole, men en felles opplæringsarena for Bodøs videregående skoler».

I prosessen til skolebygg blir det viktig å påpeke det tette samarbeidet mellom Nordland kultursenter, Bodø og Bodin videregående skole samt andre sentrale aktører som har medført at dette nå endelig ble realisert. Samarbeidet har vært positivt fordi man får utvekslet erfaring mellom oppdragsgivere og ansatte, utvidet sosialt miljø for sårbare elever, samt felles utnyttelse av ressurser.

Elevers interesser og behov styrer «Stallens» muligheter

«Stallen» bærer preg av mange muligheter og her er det bare fantasien som setter grenser for aktivitetene. Folkehelse og livsmestring står sterkt i opplæringen. Et eksempel er at elevene får være ute, sanke og høste fra selvdyrkede planter ved «Stallen». Da er det mye fokus på at produktene være skal være naturlig

Foto: Mia Jeanett Rønning

og sunne. Elevenes behov og interesser vil ofte styre noe av opplæringen fordi de er i sentrum for hvordan opplæringen i «Stallen» skal drives. I dag jobbes det blant annet med redesign av møbler, trykkeri for tekstiler/kopper, vedproduksjon, sykkelverksted samt høsting fra egen grønnsakshage.

Dette er bare begynnelsen. Planleggingen og videre aktiviteter er godt i gang og det blir spennende hvilke flere aktiviteter som opplæringsarenaen på sikt vil tilby. Kompetansemålene hentes fra flere programområder, og fag, eksempelvis byggdrifterfaget, naturbruk, service og samferdsel og restaurant og matfag. Elever har arbeidstrening knyttet til aktiviteter på Nordland kultursenter eksempelvis med vedlikehold av «hundremeterskogen», stell av rom, vaktmesteroppgaver, service og servering og mye mer. Fellesfag som eksempelvis matematikk og grunnleggende ferdigheter bakes inn i planlegging, dokumentasjon og oppgaver. Videre er grunnleggende trening og praktisk tilnærming sentralt i all opplæring i «Stallen». Samtidig er det viktig med inkludering og at elevene opplever sosial mestring ved å være sammen med andre og bygge samhold. Det er et stort fokus på selvstendighet og initiativ som er viktige ferdigheter å ta med seg videre i livet.

På Kultursentrets julemarked har elevene stand på lik linje med andre aktører fra lokalmiljøet. Her selges blant annet kortreiste juletrær, trefølger, trykkerivarer og marmelader. Sist år var stort sett alle elever representert uavhengig av funksjonsnivå. Her får eleven god respons på produktene sine. Elevene har ukentlig

salg på Bodø videregående, der elevene har sin tilhørighet, og et årlig julemarked sammen med øvrige ungdomsbedrifter fra skolen. Etter salg er elevene motiverte for videre produksjon. Kundecontact og god tilbakemelding hjelper godt på selvtilliten hos elevene.

Egen miljøpatrulje

Bodø videregående skole med Christian Wang som er lærer ved Alternativ opplæring i spissen, har startet et prosjekt; Miljøpatruljen. Han forteller at elever ved Alternativ opplæring følger den generelle delen av læreplanen. Her er målet å utvikle vilje hos elevene til å ta vare på miljøet, naturen samt bidra til et bærekraftig samfunn. Felles for elevene er at de skal over i kommunalt dagtilbud etter videregående skole. Han meddeler at *«bakgrunnen for prosjektet var arbeidstrening/yrkesfaglig fordypning i kombinasjon med andre fag som friluftsliv og naturfag. Tanken var å finne en jobb å gjøre sammen, med høy nytteverdi, og som kunne være en jobb å ha med seg etter endt skolegang. Tverretatlig samarbeid med kommunalt dagtilbud ble da også en sentral del i videreføring av prosjektet»*. De startet i det små med å plukke søppel og rydde områder hvor turer og søppelplukking etter hvert har blitt kombinert med ulike aktiviteter ute. Det har samtidig blitt sanket naturmaterialer for å bruke i produksjon av innsekts- og humlehotell, til arbeidsoppgaver de dagene været ikke har tillat dem å jobbe ute. Høsting av bær og frukter har blitt brukt til å lage gele i gjenbrukte syltetøyglass, og har blitt solgt på den lokale julemessen. Miljøpatruljen

Foto: Susanne Forsland (fra venstre, Christian, Irene, Sigrid, Siv, Gry, Rolf Kristian, Laila, Morten og Thomas)

har også inngått arbeidskontrakt med skolens driftsavdeling. Arbeidsoppgavene har vært rydding og orden av skolens uteområde ved blant annet å føre statistikk over sneiper og posesnus.

Bruk av sosiale media har også vært en stor del av prosjektet. Mye av den jobben som har blitt gjort har blitt dokumentert og delt via egen Face book-side «Miljøpatruljen i Bodø». Mange ungdommer og mennesker med større bistandsbehov holdes utenfor deltakelse på sosiale media som samfunnsarena. Dette ønsket Miljøpatruljen å gjøre noe med. Christian poengterer at i «*dagens samfunn er dette med på å skape et bilde av hvem man er som person, hva man er opptatt av og man kan si at det har blitt en del av vår identitet for mange. Som et tiltak i å bygge opp rundt en verdsatt rolle og styrke identiteten til disse elevene, har det å dele den jobben de har vært med på, vært en viktig del av det. Alle liker samfunnsengasjerte mennesker som bidrar på ulike vis, og mange høster mye sosial kapital på dette igjennom sosiale media*». Det å fronte elevene i denne sammenhengen mener Christian har betydd mye i form av mange gode opplevelser og oppmerksomhet fra omgivelsene.

En helt vanlig dag i «Stallen», i mars 2020

«Det er enda mye snø i marka dette hindrer oss i å drive noe særlig med skogbruk, sikkerheten kommer alltid først, og spesielt for vår elevgruppe. Derfor vil det være aktiviteter som foregår inne i «Stallen» i dag. Dagen starter med kaffe og småprat, der vi er «voktere» over hva det snakkes om,

hvordan man snakker med, og det å kunne lytte. Underveis i kaffen kommer vi inn på hva dagen skal inneholde og hva som forventes av den enkelte. Et par stykker skal pakke ved i 60 l sekker, hvor nøyaktighet, og tett pakket er viktig. En av de som skal være med på den oppgaven er en meget kvikk og alt for rask ung mann som har masser av lopper i blodet, mens samarbeidspartneren er motsetningen. Dette gir utfordringer i å veilede de om en felles oppgave. Arbeidsklær må på og da blir HMS viktig, vernesko, hansker, hørselvern samt vernebriller. Litt tilrettelegging ved hjelp til knytning av sko og få buksa på plass kan være nødvendig. Gutta boys er i gang. En annen elev skal ut å bruke vedmaskinen for å kappe gran, 30 cm som skal klyves og rett i 1000 l sekken. Han gjør en jobb, en god jobb, og liker å høre at han er en flink og effektiv. Han mestrer monstret og han klarer å høre det når Subaruen er i ferd med å avgå med døden. Målet om 4 storsekker før lunsj er oppnådd. «Stallen» får en ny forespørsel fra en grunnskole; vennebenk. Hva trenger vi da? Materialer, skruer, tommestokk, skrumaskin, høvel, liten skisse, alt er klart, men nå er det lunsj.

Alle samles rundt bordet og stemningen er god mens det spises, og praten går løst om de fleste temaer som opptar elevene, enten det er fotball eller musikk eller hva som har skjedd så langt i dagen. Etter lunsj fortsetter jobbingen med benk og ved. Så var det den fjerde eleven som skulle ha trening, men

Foto: Heidi Mellemvik (fra venstre Joakim, Simen, Mikael)

glemte treningstøyet. Han er i grunnen ikke stemt for å gå tur heller. Ikke første gangen det skjer. Han vil helst sitte å se på de andre som jobber, kommentere, kritisere og komme med løsninger hvor hans største bekymringer er hvor i alle dager han skal få råd til å kjøpe en 20-pakning når pengene ikke strekker til, også har vi diskusjonen på økonomi i gang. Sånn går nå dagene i «Stallen», nærmer seg enden på denne også, men vi må vaske og ordne alt fra toaletter, garderober og pauserom, hvem hadde egentlig den grønne sonen i dag? Hvordan var det med disse moppene, hvor er de, hvor mye såpe skulle det nå være igjen? Hva er rent og pent, det er helt klart et definisjons-spørsmål, men det skal elevene ha; de prøver og de er fornøyde, de trives og nok en ny dag har de mestret og ser ut til ha det som plommen i egget her i «Stallen». (Harald Nøss, lærer ved Avdeling for Alternativ opplæring).

Målet endelig nådd

Målet om å få en felles og alternativ opplæringsarena er nådd. I dag har elever ved de videregående skolene i Bodø som virkelig trenger det, en opplæringsarena som er tilpasset dem gjennom opplærings-tilbud i «Stallen». Her er det til og med en egen miljøpatrulje. Kanskje dette kan inspirere flere i samfunnet, gjennom å vise at alle har noe å bidra med ut ifra sine forutsetninger i samfunnsengasjementet om å ivareta miljøet.

Elevene i «Stallen» stortrives fordi de mestrer og fordi oppgavene tilpasses og tilrettelegges hver enkelt. Det gir

Foto: Heidi Mellemvik (fra venstre Harald og Tobias)

motivasjon til læring og utvikling på de områdene som de interesserer seg for og fag innenfor relevante programområder.

I dagens samfunn er det en altfor stor andel elever med særskilte behov som er i tilbud utenfor ordinærklassen. Til tross for det viser erfaringene at denne elevgruppen trenger en skjermet og tilpasset opplæring i et litt mer oversiktlig fellesskap. Et sosialt og inkludert fellesskap kan bygges på tvers av skoler og programområder. Enhver videregående skole burde hatt en opplæringsarena som «Stallen». Det finnes mange gode opplæringsarenaer i Norge. De videregående skolene i Bodø har gjort seg noen gode erfaringer som kan inspirere

flere til å utvikle lignende videregående tilbud. Konklusjonen er i alle fall følgende; JA, «Stallen» er virkelig en praktiskrettet, likeverdig, tilpasset og inkluderende opplæringsarena.

Litteratur

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
NOU 2016:17(2016) På lik linje – åtte løft for å realisere grunnleddende rettigheter for personer med utviklingshemming. Tilgjengelig fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-17/id2513222/>.

Jorulf Haugen (2014). *Landbruksskolen – Fra prestegård til kultursenter* (2014). Bodø: Foretningstrykk AS